

עזרא רבינס

מנהל מו"פ הערבה הדרומית

"לצערי הרב, עננים שחורים מעיבים על עתיד המחקר החקלאי" - כך מדגיש עזרא רבינס בריאיון פרישה • "אם אני צריך להצביע על פרויקט מחולל שינוי, הרי ש"ערבה נקייה" הוא הבייבי שלי"

שמעון וילנאי

עזרא רבינס

הממשלות לשמור על החקלאות ועל החקלאים. "פרויקט נוסף שהוא בייבי שלי הוא - תיירות חקלאית. האמנתי שהדרך הטובה ביותר ליחסי ציבור ושיפור תדמית החקלאות היא להיחשף לציבור הרחב. בשנת 1996, זמן רב לפני שמישהו עסק בנושא, קידמתי תשתיות מתאימות ובניתי תכנית לקליטה והדרכה של קבוצות בתחנת הניסיונות. הזרע שזרעתי הפך בסופו של דבר לשתיל גדול, ירוק ויפה, שנקרא "מרכז ווידור, חלון לחקלאות" - מרכז מבקרים לתיירות חקלאית אותו קידמתי כראש המועצה האזורית ערבה תיכונה וצפונית. כיום, אזורים וחקלאים מבינים את החשיבות התדמיתית

ביום האחרון של שנת 2020, יסיים עזרא רבינס את תפקידו כמנהל יחידת המחקר והפיתוח של הערבה הדרומית. בן 64 החליט לפרוש לחלוטין מכל פעילות ציבורית ולהתרכז בביתו, במשפחתו, בילדיו, בנכדיו, בנושאים שהנאתם רבה עד מאד.

רבינס מסכם רבע מאה של פעילות ענפה בתפקידים שונים ומגוונים, רובם בשירות החקלאות הישראלית.

היה מנהל מו"פ ערבה תיכונה וצפונית, היה ראש המועצה האזורית ערבה תיכונה וצפונית, עשה שירות מצוין ומגוון גם מעבר לים. החלטנו ש"ריאיון החודש" האחרון לשנת 2020 יהיה עם עזרא רבינס.

אתה מסכם פרק עבודה מעניין במיוחד, תאר בפנינו מה היה ההיילייט של עבודתך מאז התחלת בתפקידך הנוכחי.

"אם אני צריך להצביע על פרויקט מחולל שינוי, הרי ש"ערבה נקייה" הוא הבייבי שלי. היכולת לחבר בין שלוש מועצות אזוריות בערבה, תחת פרויקט אחד ולהפוך את עמק הערבה לאזור הסגר חקלאי, שעד היום מבצע פעילות משותפת לדחיית מזיקים ומניעת חדירת מזיקים בצורה משולבת. אני מעריך שאם לא היינו מבצעים פעולות של סניטציה ומיגור מזיקים בצורה מתואמת ובשילוב ידיים, היינו, כולנו, בבעיה רצינית. כיום אנו נאבקים בניסיון לשמור את הערבה נקייה מהחדקונית, פרויקט מורכב בפני עצמו."

מדגיש: "לפני 20 שנה העברתי את התקנה למניעת נגעים לנגב ולערבה בוועדת הכלכלה של הכנסת. הם התקשו להבין מדוע קיים צורך ב"אי ירוק" לצורך שימור החקלאות, נשמע מוכר...? סירתתי במקומות שונים בעולם, כמו ארצות הברית ומקסיקו וראיתי כיצד פעולות

והכלכלית למרכזים שכאלה".

מה דעתך על המחקר החקלאי בישראל בכלל ועל המחקר של היחידה שלך? במה משקיעים החוקרים בימים אלה?

"המודל של המחקר החקלאי במדינת ישראל - מחקר בסיסי בפקולטה, וולקני, מכון וייצמן - שעובד בשיתוף פעולה עם 8 מרכזי המחקר היישומי, בפריפריה, בשילוב מדריכי שה"מ של משרד החקלאות, שמסייעים בהעברת הידע והטמעתו במשקים החקלאיים, הוא מודל מעולה וסיבה להצלחות הרבות.

"מה שמטריד אותי אלה טענות חקלאים לפיהן אין צורך במחקר ובהדרכה. זו בורות וחוסר הבנה וסבלנות לתהליכי המחקר שבדרך כלל הם ארוכים. קיימות דוגמאות רבות לתרומה הענקית של המחקר. בטווח הקצר זו יכולה להיות הסתערות של החוקרים על מחלה, מזיק או וירוס במטרה למגרו, כמו הדוגמא של שת"פ מו"פ, "ביו ביי" והחקלאים בפיתוח ההדברה הביולוגית, המלצות השקיה ודישון, הגנת הצומח. הכל מבוסס על עבודות ושת"פ של שנים רבות.

"לצערי הרב, עננים שחורים מעיבים על עתיד המחקר החקלאי. סכום של 30 מיליון שקלים המיועד לשמונה מרכזי המחקר ברחבי הפריפריה, לאורך גבולות המדינה, לא השתנה משנת 2006!!! קק"ל במהלך משבר הקורונה קיצצו השנה חמישה עשר אחוזים מתקציב המו"פ וכתוצאה מכך נאלצתי לקצץ כעשרים אחוזים מכוח האדם במו"פ, כולל פיטורי חוקרים. חוסר היציבות והיעדר אורך נשימה לביצוע מחקרים איכותיים, משפיע לרעה על חקלאות ישראל. קק"ל הוא ארגון שעשה ועושה דברים מדהימים ברחבי הארץ עם צוות עובדים מעולה ומסור. הבעיה היא הפוליטיקה שמחלחלת לתוך הארגון וזה לא מוביל למקומות טובים..

"מחקרים רבים וחשובים מאפיינים את יחידת המו"פ של הערבה הדרומית. שימוש במים מליחים ומים מושבים מקולחי אילת, גידול תמר בדגש על המג'הול, גדיד מכני, דילול, האבקה, טיפולי פוסט הרווסט ועוד. רבים מגידולי השדה באזור - מלונים, בצל, שום, תפוחי אדמה, הם פרי עבודה מחקרית. דוגמא מצוינת לאורך נשימה לו זקוקים במחקר - עץ המורולה. עץ זה גדל במו"פ למעלה מעשרים שנה עם פוטנציאל גדול אך ללא הצלחה מרובה. לאחרונה הבין יזם מרמת נגב את הפוטנציאל והוא משקיע ומקדם את הנושא, בצד המסחרי, בעזרת הידע הרב שנצבר במו"פ. יש להתאזר בסבלנות, למרות שלכולנו אצה הדרך.

"במו"פ ערבה דרומית עשרה חוקרים עם תמהיל יפה של ותיקים וצעירים בתחומים מגוונים של קרקע ומים, גד"ש והגנת הצומח, פוסט הרווסט, סטטיסטיקה ואגרואקולוגיה. השילוב ושיתופי הפעולה של החוקרים, הניסיון לצד החדשנות והיצירתיות, מביאים וביאו לפריצות דרך לחקלאים ולאזור. דוגמא מעניינת היא ניצול ציפורים בגד"ש או עטלפים בתמרים לצורך הדברה ביולוגית. בדרך כלל הם נתפסים בעיני החקלאים כמזיקים אך אולי זה בדיוק הפוך??"

אילו זיכרונות מלוים אותך מימך בתפקידים הבכירים בערבה התיכונה?

"האמת היא שלא חיפשתי תפקיד ניהולי. בעיקר ביקשתי לבצע. הייתי פעיל בוועדות כמו נוי, קליטה והנהלת המושב צופר, עד שבשנת 1986 נבחרתי לתפקיד מרכז המשק, תפקיד שמילאתי שלוש שנים בעבודה קשה ומאתגרת, במהלך למדתי וצברתי ניסיון. בכל אותן שנים המשכתי להפעיל משק חקלאי מצליח, ממנו התפרנסנו בכבוד.

"בשנים 93-1992 בתקופה של משבר כלכלי והתפרקות של האגודות השיתופיות, התנדבתי לחזור לריכוז המשק במטרה לנסות להרגיע את יצר הפירוק ולנווט את הספינה בחוכמה. אנו ממוקמים בדיוק 130 קילומטרים מבאר שבע ומרחק זה מהעיר הדרומית ביותר, אילת. המושב היה במצב של קיפאון בנושא הקליטה בהיעדרו של "השילוש הקדוש" - קרקע זמינה, מים ומגורים. היינו 36 משפחות וקצב הקליטה היה בעייתי ומי שמכיר את הקושי של חיים במדבר, במרחק של שעה וחצי מעיר מרכזית, מבין היטב את החשיבות של יתרון הגודל, בכל תחומי החיים בפריפריה הרחוקה. עסקתי במשימה זו ובמיוחד עם המועצה האזורית ערבה תיכונה, וקידמנו מומנטום של פיתוח וקליטה חקלאית, שהוציא אותנו מהקיפאון.

"בשנים 85-1984 הציעו לי לנהל את חלקת הניסיונות במושב צופר, חלקה שהייתה שלוחה של מו"פ נגב-ערבה, גידולים שהתבצעו על קרקעות חמאדה. תמיד עניין אותי לצאת מהשגרה וכך מצאתי עצמי שותף בסקר הקרקע, שבוצע בשטח המזרחי (מובלעת צופר). חוויה ראשונית זו ככל הנראה דחפה אותי בהמשך להתמקד בתחום המחקר והפיתוח.

"בשנת 1993 טסתי להולנד במשלחת של מגדלי פלפל ומשרד החקלאות להכיר טכנולוגיה מתקדמת בעולם ולנסות להביא זנים נוספים וטכנולוגיה חדישה לגידול בערבה. הביקור בחקלאות ההולנדית פתח לי

כראש המועצה מארח את נשיא המדינה בביקור מתחת לעץ השיזף ההיסטורי בעיר אובות

בעולם, בדגש על חיבורם לערבה. קידמתי את הגדלת הפרוגרמה החקלאית - תוכניות אב אסטרטגיות כמעט בכל התחומים שהרבה מהן יושמו בהצלחה באזור. "מצאתי את עצמי בעיצומו של משבר חריף בנושא עובדי החקלאות מתאילנד. המדינה סגרה את השמיים לכניסת עובדים, "חנקה" את המשקים בערבה ומשטרת ההגירה פשטה על משקים בחיפוש אחרי עובדים לא חוקיים. אחרי שהבנו שאין לנו אוזן קשבת ומשקים מצאו את עצמם בדרך להתמוטטות, יצאנו למחאות קשות וחסמנו כל שבוע את כביש 90. יושב ראש הכנסת דאז, ראובן רובי ריבלין, בראש משלחת של חברי כנסת, ירד לשטח, נפגש עם החקלאים בערבה והבין את המצוקה. השמיים נפתחו וההתנכלויות חדלו. כראש רשות הובלתי את ההפגנות, למרות שכל פעם שמעתי אמירות כמו "זה לא בתחום העיסוק שלך". חקלאי חייב להיות פייטר, אתה נלחם במחלות, במזיקים, מזג אוויר וגם בהחלטות הזויות של הממשלה. לצערי הרב חקלאים לא יודעים להילחם כשצריך, ההנהגה של החקלאים מאמינה בדרכי נועם ומניסיוני ולצערי זה לא תמיד עובד. חקלאי צריך להילחם על חייו ועל פרנסתו, זה חלק מה DNA שלו, אולי נלמד מחברינו בספרד, צרפת וגרמניה איך מנהלים מאבקים".

פרק בפני עצמו: המובלעת החקלאית בירדן. קיבלתם פיצוי כספי כלשהו? קרקעות חלופיות? איך יוצאים מהמצב הקשה ומי עוזר או יעזור לחקלאים שהשקיעו בגידולים במובלעת צופר?
 "מובלעת צופר זו תקלה חמורה של מדינת ישראל.

את העיניים והבנתי עד כמה החקלאות הישראלית נמצאת מאחור, כמה עלינו עוד ללמוד, לחדש ולקדם. התחברתי להדברה הביולוגית והנקייה בהולנד, שעה שאנחנו נמצאים במציאות אחרת של "עולם שלישי" ועושים שימוש בכמויות אדירות של חומרי הדברה. מבחינתי הביקור בהולנד היווה אירוע מכונן ששינה את תפישתי לגבי החקלאות והפך אותי לנושא דגל של "ערבה נקייה".

"בשנת 1994 הוצע לי לנהל את מו"פ ערבה תיכונה וצפונית. נעיתי לאתגר ומצאתי את עצמי בעשייה מרתקת לאורך עשר שנים עד שנת 2004, בתקופה של שינויים רבים בחקלאות הישראלית ועל רקע חתימת הסכם השלום עם ירדן. הכניסה לגידול בבתי רשת

בערבה, המגבלות הרבות והדרישות הקפדניות של השווקים בכל הנוגע לשאריות חומרי הדברה, נתנו לי את הדחיפה לקדם את נושא ההדברה הביולוגית בפלפל; תמכתי וקידמתי את תחום החקלאות האורגנית, ובסופו של יום, האמנתי שרוב החקלאות תמצא את עצמה בין האורגני לקונבנציונלי ולשם חתרתי. בצוותא עם ד"ר שמעון שטיינברג מ"ביו-בי" קידמנו הכנסת חבילה של אויבים טבעיים כתחליף לחומרי הדברה בניגוד לדעתם של לא מעט אנשי מקצוע שפקקו ואמרו "זה בלתי אפשרי זה לא יעבוד". אני ביצעתי את הפיילוט הראשון אצלי בחממה, בגידול פלפל בהדליה הולנדית בחימום. זה לא היה פשוט אך מגדלי הפלפל וחברות הייצוא לא יכולות כיום לחשוב על גידול בצורה שונה".

כיהנת חמש שנים כראש המועצה האזורית ערבה תיכונה, במה מיקדת פעילות?

"בין הנושאים המרכזיים שקידמתי בשנותיי כראש המועצה 2007-2012 היה גם חיזוק הקשרים עם קהילות

"היה משבר בענף הפלפל, אז דחפו את כולם לקפיצת ראש, לבריכה הריקה - לענף התמרים. כאשר אין שת"פ ונולדות להן כל מיני חברות שיווק קטנות, הדרך להתרסקות ענף התמרים היא בדיוק אותה הדרך אותה חוו החקלאים בענף הפלפל"

"בייצוא, אנו הולכים לקראת פשיטת רגל, איבדנו את רוב השווקים. בעבר, "אגרקסקו", לטוב ולרע, הובילה את החקלאות הישראלית. אמנם זה היה סוג של מונופול, אך הייתה אסטרטגיה של פיתוח מוצרים, פיתוח שווקים,

ניהל ענף טיולים לסיני

עזרא רבינס נולד בקליפורניה לפני 64 שנים. נשוי לדבי, שאחרי חתימת הסכם השלום עם ירדן ו"הרוחות האופטימיות שנשבו ברחבי הערבה", קידמה פרויקט תיירות בשם "חאן דרך הבשמים". פרויקט שהחל מפעילות משפחתית אטרקטיבית של רכיבה על חמורים וגמלים, הפך לחאן מסודר עם לינת שטח בחושות ובאוהלים. לבני הזוג שמתגוררים בצופר נולדו חמישה ילדים. הבכורה נטע שנישאה והקימה משק במושב צופר, רונן, ענבל, יניב והראל. שלושה מהילדים נשואים, מתגוררים בדרום "והם העניקו לסבא ולסבתא שישה נכדים מדהימים".

"החזרה של הבכורה נטע למושב ביחד עם החתן דני חיברה אותנו לשותפות מיוחדת של הדור הראשון והשני במשק ובתיירות ובעזרתם, וחשיבה צעירה וייחודית של הדור הצעיר יותר, הקמנו צימרים והפכנו ממתחם תיירות שהיה פעיל שישה חודשים בשנה לכה שפעיל לאורך כל השנה, פשוט כי היום אין שום ברירה אחרת". "אבי, ציוני בנשמתו, פגש בשעתו בלוס אנג'לס את מנחם בגין והחליט שאין מנוס מלעלות לישראל. בקיץ 1962 הגענו באוניה לנמל חיפה ומשם לשכונת קטמון בירושלים".

כילד עסק עזרא רבינס בחקלאות ובגננות, בטרסות של הרי יהודה והשתתף בקטיף פירות בקיץ. שירת בצה"ל בצנחנים ועם שחרורו בשנת 1978 ירד דרומה כפועל בחקלאות במושב חצבה. אחר כך עבר להתגורר עם חברתו דבי, חברה בגרעין השלישי של קיבוץ יהל, שעלה על הקרקע בשנת 1977, בערבה הדרומית. בתקופת שהותו ביהל, למד בקורס מורי דרך של משרד התיירות וניהל את ענף טיולי סיני של הקיבוץ ועבד גם בגד"ש.

נישא בשנת 1980 ובני הזוג הצעירים החליטו להתיישב כמושבניקים בערבה. הגיעו לצופר, התקבלו כתברים, ובצוותא עם 18 משפחות אחרות עברו לנקודת קבע והקימו את המושב.

"סכום של 30 מיליון שקלים המיועד לשמונה מרכזי המחקר ברחבי הפריפריה, לאורך גבולות המדינה, לא השתנה משנת 2006!!! קק"ל במהלך משבר הקורונה קיצצו השנה חמישה עשר אחוזים מתקציב המו"פ וכתוצאה מכך נאלצתי לקצץ כעשרים אחוזים מכוח האדם במו"פ, כולל פיטורי חוקרים"

הסכם שלום מבורך שנחתם בין שני מנהיגים המלך חוסיין וראש הממשלה רבין, יורד לטמיון, בעידן נתניהו ועבדאללה, בשל מערכת יחסים עכורה בין שני פוליטיקאים. בהתנהלות חכמה יותר לא היינו מגיעים לפינוי השטחים בצופר ובנהריים. כראש מועצה, הובלתי החלטת ממשלה על פינוי שדות מוקשים סמוך לנחל ערבה ולגבול הבין לאומי והפיכתם לשטחי חקלאות. "קו המחרשה יקבע את קו הגבול" לקליטת משפחות צעירות חדשות. לא שיערתי שאלו יצטרכו להיות השטחים העתידיים שלי ושל חברים אחרים, שנאלצו להתפנות מהמובלעת. בימים אלה שטחים אלו מוכשרים בתקווה שבשנה הבאה נוכל לגדל עליהם. משרד החקלאות מעורב בהכשרת שטחים אלו ויאמר ליזכותו של שר החקלאות אלון שוסטר שהוא קשוב ומחויב מאד לנושא".

מה דעתך על חקלאות ישראל? האם הממסד מסייע לחקלאים?

"אני מודאג מאד ממה שקורה בחקלאות. אין אסטרטגיה ארוכת טווח. בדרך כלל זה המשרד הפחות מבוקש; פוליטיקאים עושים בו שימוש לקידום אג'נדות פוליטיות שאינן קשורות לחקלאות ולחקלאים. הספינה הזו שטה בים סוער, לשום מקום. בעבר היה תכנון שהתחיל במשרד החקלאות דרך מועצות ייצור, כמה השווקים צורכים, איך מספקים אספקה שוטפת ויציבה בניסיון לשמור על מחירים סבירים, כך שהחקלאי יוכל להתפרנס והצרכן יוכל לקנות במחירים סבירים. המונופולים ופערי התיווך הורגים גם את החקלאי ואת הצרכן כאחד. כילד, זכור לי שכאשר נכנסתי לביתי היו פירות מונחים על השולחן. היום מחיר הפירות יקר מאד. כאשר מדברים על ביטחון תזונתי ועל מזון בריאות, המדינה צריכה הייתה לדאוג שפירות וירקות יהיו מוצרים בסיסיים, עבור כל משפחה ובשביל זה נדרשת יציבות וביטחון לחקלאי."

התלהבות למו"פ
החשיבה לפתח גידולים חדשים

ד"ר חנן גינת

ראש המועצה האזורית חבל אילות, ד"ר חנן גינת: "עזרא רבינס תרם רבות לפיתוח המו"פ החקלאי, בנושאים המרכזיים שהם תמרים ומים, במינון נכון שבין מים מותפלים למים מליחים. החשיבה שלו - לפתח גידולים חדשים. הוא הוביל לקליטת שלוש חוקרות צעירות חדשות, כל אחת מתחום דעת אחר.

לצד האתגרים הרבים מאד בהיעדר תקציב מדינה מסודר, המו"פ בניהול עזרא רבינס זכה להמשיך לעבוד ברמה גבוהה שאפשרה ליחידה להתקדם גם בזכות המנהל המדעי ד"ר אלון בן גל. עזרא איש מתאים ונוח לעבוד אתו. מקסים, יוזם ומשמש כדרייב להצלחה".

הולך מהלכים שקידמו את המו"פ

עידית גרפונקל

עידית גרפונקל, מנכ"לית ערדום, המפעלים האזוריים של הערבה הדרומית: "עזרא הוא ציוני בנשמה. חקלאי בנשמה. עם המון התלהבות למחקר ופיתוח. הוא הולך מהלכים שקידמו את המו"פ והביא רוח של התלהבות ועשייה, ואני מאחלת לו הצלחה".

שת"פ עם המחקר, הובלת תהליכים ושותפות לפתיחת השוק בארצות הברית ושווקים נוספים. כיום קיימות המון חברות שינוע, דוחפים את התוצרת למכולה ושולחים אותה, בתקווה שיהיה טוב...השוק היחידי שנותר הוא ברוסיה. החברות ישרדו הן מקבלות עמלה קבועה, החקלאי לא".

מבקש להדגיש: "במקרה של האזור שלי - ערבה תיכונה, היה משבר בענף הפלפל, אז דחפו את החקלאים לקפיצת ראש, לבריכה הריקה - לענף התמרים. כאשר אין שת"פ ונולדות להן כל מיני חברות שיווק קטנות, הדרך להתרסקות ענף התמרים היא בדיוק אותה הדרך אותה חוו החקלאים בענף הפלפל.

"יש בערבה התיכונה חקלאים וחקלאות. אין הובלת תהליכים, אין אסטרטגיה ואין חזון. אף אחד מאתנו לא קבלן של הצלחות. אם יהיה תכנון אסטרטגיה, חזון, לאן לוקחים ומובילים את האזור, תהיינה גם הצלחות. תמיד אפשר להאשים את החקלאים; הרקדן יכול להאשים את הרצפה. מנהיגות נמדדת בהובלת תהליכים. המטרה היא להתבונן אל מעבר לאופק ולהוביל גם תהליכים ארוכי טווח. אין זבנג וגמרנו. יש להעיז ולהצליח. היו תקופות אחרות בערבה, בהן הדברים נראו אחרת לגמרי".

מה תעשה ביום שאחרי הפרישה?

"אני מסיים תקופה של קרוב ל-25 שנים של פעילות ציבורית מגוונת, בתחושה של סיפוק. הרבה דברים טובים קרו במו"פ ערבה דרומית, מבחינת האזור ושיתופי הפעולה. כיף לעבוד במו"פ ערבה דרומית. מבחינתי מה שחשוב הוא לא רק ההצלחה אלא תהליך של עבודה וחדוות היצירה. כפי שסיימתי עבודות בעבר, אני חוזר אל המשק, לתיירות. תמיד הייתי איש אדמה וכל עבודה מכבדת במיוחד כשמדובר בעבודה עם צמחים בהם אתה משקיע ומקבל אהבה חזרה, מה שלא תמיד קורה בעבודה ציבורית.

אחפש את הקריירה החדשה שלי. למדתי שלניסיון בחקלאות, במחקר ובתחומים נוספים, יש ערך עצום, למי שיודע לנצל זאת. לפני 25 שנים הייתי בדובאי ובבחרין ובמשך השנים עבדתי במספר פרויקטים שם. האתגר של הפרחת המדבר בתנאי קיצון תמיד קסם לי. מי יודע אולי מישהו ירצה לנצל את המרץ שלי, הידע שלי והניסיון שלי. כמו שאומרים - ברוך השם, עבודה תמיד תהיה".